

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

ЯНІШЕВСЬКА Катерина Дмитрівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3648-5543>,

e-mail: k.yanishevsk@yur.sumdu.edu.ua

УДК 343.1

DOI 10.32782/LAW.UA.2023.4.31

У статті було досліджено основні теоретичні особливості поняття “штучний інтелект” та його застосування у правовій сфері та під час розслідування кримінальних правопорушень.

Зауважено, що досягнення Цілей сталого розвитку щодо інновацій, миру та справедливості буде більш ефективним саме завдяки застосуванню штучного інтелекту.

Серед основних позитивних рис використання штучного інтелекту та інформаційних технологій, які доповнюють його під час розслідування злочинів та у правоохоронній системі, було виділено те, що штучний інтелект ефективно, швидко та якісно опрацьовує матеріали та дані під час слідства, заощаджуючи час слідчих. Крім цього, штучний інтелект здатен на дії, які не може виконувати звичайна людина та правоохоронні органи самостійно, зокрема швидко та чітко прогнозувати майбутні події здійснення кримінального правопорушення (системи візуального розпізнавання, географічного розташування, тощо). Технології штучного інтелекту зберігають життя особового складу правоохоронних органів, економлять бюджетні кошти. Штучний інтелект на відміну від людини немає психологічних та моральних якостей - тому не перевтомлюється, виснажується, вагається, тощо.

Одним недоліків застосування штучного інтелекту є збій програмного забезпечення. Так як технології штучного інтелекту є механізмами, то вони можуть зазнати аварійного відключення, технічної несправності приладу

чи його окремої частини. Тому, загальне впровадження технологій штучного інтелекту в правоохоронній системі потребує надійної системи інформаційної безпеки, яка буде готова до будь-яких викликів які можуть виникнути.

Також у статті зазначено, можливості штучного інтелекту потребують деяких доопрацювань та коригувань, зокрема у вигляді нормативного закріплення, удосконалення технологічних показників та навчання профільних фахівців - що у результаті дасть очікуваний ефективний результат під час розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: штучний інтелект, Цілі сталого розвитку, кримінальне правопорушення, розслідування, запобігання кримінальним правопорушенням

Актуальність теми

В сучасному світі, на фоні стрімкого розвитку технологій, питання використання штучного інтелекту у сфері розслідування злочинів є особливо актуальним та нагальним. За останні роки відбулися неабиякі трансформації в інформаційних технологіях, методах обробки значних обсягів даних та розвитку алгоритмів, що відкривають широкі можливості для вдосконалення процесів кримінального розслідування. Однією з ключових переваг використання штучного інтелекту є здатність ефективно аналізувати та враховувати величезні обсяги інформації, що важко зрозуміти для людського розуму. Штучний інтелект вже трансформував наше оточення, починаючи від автоматизації ви-

робництва і закінчуючи освітою та медициною. Сьогодні вивчення інформаційних систем є важливим, оскільки це дозволяє нам максимально використовувати потенціал цих технологій та здійснювати перехід в нову еру інтелектуальної еволюції.

Автоматизовані аналітичні системи, побудовані на основі штучного інтелекту, здатні швидко виявляти зв'язки між різними подіями, враховувати велику кількість факторів та визначати закономірності, що є вельми корисним у процесі розслідування злочинів. Отже, актуальність дослідження штучного інтелекту сьогодні є важливою необхідністю для розвитку суспільства. Тільки ретельне та глибоке вивчення цих технологій дозволить нам забезпечити їх гармонійну інтеграцію у наше життя, забезпечуючи максимальну вигоду та мінімізуючи ризики.

Метою дослідження є дослідження деяких питань застосування штучного інтелекту під час розслідування кримінальних злочинів, також виокремлення основних переваг та недоліків його застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню питань щодо застосування штучного інтелекту присвячені чисельні роботи як науковців, зокрема, О. А. Баранова, О. В. Глазова, О. Е. Радутного, Ю. М. Сидорчук та інших.

Виклад основного матеріалу

Сьогоднішні тенденції щодо розвитку та поширення сфери використання технологій штучного інтелекту доволі переконливо свідчать про важливу роль у суспільстві та науці, яку відіграє це явище. Цифрове майбутнє поступово диктує свої правила, людство з кожним днем стає ще більш цифровізованим та технологічно розвинутим. Вже навіть важко уявити людину, яка не має мобільного телефону або не знає як користуватися комп'ютером, хоча декілька років тому ніхто й не міг подумати про таку широку охопленість цифровими технологіями, яка наразі спостерігається у суспільстві. Сьогодні нас оточують автономно керовані засоби пересування – автомобілі, літальні апарати,

автоматизовані, хоч і на мінімальній основі, промислово-виробничі механізми різного спрямування, тощо.

Зазначене повністю узгоджується з метою досягнення Цілей сталого розвитку, так званих Глобальних цілей, які були прийняті на Саміті ООН зі сталого розвитку. Вони були ухвалені до 2030 року і нараховують 17 Глобальних цілей. У відповідності з ціллю 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям» основними факторами економічного зростання та розвитку є інвестиції в інфраструктуру та інновації[1]. І саме сприяння прискореному технологічному прогресу, зокрема, в інформаційно-комунікаційній сфері, є важливим елементом досягнення саме цієї Цілі.

Зважаючи на методи досягнення Цілі 16 «Мир, справедливість та сильні інститути», яка включає в себе завдання щодо скорочення поширення насильства, підвищення рівня довіри до суду, зміцнення системи запобігання протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму, корупції, тощо, можна говорити, що більш ефективними на сучасному етапі розвитку суспільства є методи, які включають в себе елементи застосування штучного інтелекту.

Визнаючи поняття «штучного інтелекту» слід звернутись до двох базових основних категорій, а саме термінів «штучний» та «інтелект».

О.А. Баранов у своїй науковій праці до основних синонімів “штучного” відносить – фальшивий, імітований, псевдо, змодельований, неприродний. Можна вважати термін “штучний” як щось створене як копія або імітація чогось (речовини, середовища, матеріалу), з відповідними характерними властивостями та ознаками. Сучасний же термін “інтелект” містить у собі такі споріднені слова як: розуміння, здатність приймати рішення, мислення, навчання, інформація, тощо. Найбільше цей термін вживається з людським середовищем, адже саме людина наділена найбільшими інтелектуальними здібностями та розумінням. Проаналізувавши велику кількість дефініцій термінів “штучний” та “інтелект”, науковець пропонує своє

бачення даного явища, а саме: штучний інтелект – це інтелект, що має штучне походження та імітує (моделює) певну сукупність когнітивних функцій еквівалентних відповідним когнітивним функціям людини. [2].

Деякі науковців погоджуються з визначенням штучного інтелекту, яке міститься у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, відповідно до якої штучний інтелект – це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань.[3].

Як вже зазначалось вище, штучний інтелект почав активно використовуватися в багатьох сферах суспільного життя. Винятком не стало й активне обговорення застосування технологій штучного інтелекту в юриспруденції та правовій системі, зокрема, під час розслідування злочинів, проведення криміналістичних досліджень, досудового слідства та оперативно-розшукової діяльності. Підкріплює ці обговорення не менш важлива тема – повномасштабне вторгнення та військова агресія російської федерації, яка призвела та призводить до воєнних злочинів зі сторони країни-агресора, що мають бути належним чином зафіксовані та в подальшому використані для покарання фігурантів та організаторів цих дійств. Тож, давайте детальніше розглянемо зазначену проблематику.

Як відомо, до функцій оперативно-розшукової діяльності відноситься пошук та фіксація протизаконних дій з боку громадян, окремих осіб або груп. Використання інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, активно допомагає правоохоронним органам та іншим службам під час досудового слідства та здійснення оперативно-розшукової діяльності. Так, при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми чи тероризмом, правоохоронними органами здійснюється

аналіз інтернет-трафіку, текстової інформації в соціальних мережах, електронних повідомлень, наповненість веб-сайтів, тощо.

При розслідуванні кримінальних правопорушень, що скоюються у громадських місцях, транспорті, а також при запобіганні суїцидальних проявів, застосовуються системи візуального розпізнавання, в результаті якого здійснюється аналіз зображень або відео, фіксація та розпізнавання обличчя правопорушника, відслідковування людських емоцій, його характерні риси або інші об'єкти, а також фіксація руху об'єктів. Також доволі часто оперативники використовують GPS-системи для визначення руху підозрюваних осіб, їхнього місця знаходження, формування відповідних маршрутів, тощо.

Вищенаведене свідчить про те, що штучний інтелект допомагає зберігати людський ресурс та є доволі комфортним та ефективним для використання під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, оскільки є швидким й точним. Крім цього, штучний інтелект дуже рідко здатен на помилки й не володіє відчуттям втоми, постійно здійснює моніторинг та в свою чергу використання таких систем є менш ризиковим для співробітників правоохоронних органів [4].

Аналізуючи міжнародний досвід застосування штучного інтелекту під час розслідування злочинів, як приклад можна взяти слідство щодо корупційного правопорушення за участі технологічного концерну «Роллс-Ройс Холдинг» у Великобританії. Правоохоронними органами для збільшення швидкості темпів досудового розслідування, економії часу та обробки великого масиву вилучених документів було залучено робота-детектива “АСЕ”. Робот за допомогою своєї системи виявляв цінну інформацію, яка б знадобилась під час розгляду кримінальної справи. Ним щодня здійснювався аналіз близько 600 000 файлів, що, врешті решт, прискорило рух слідства та допомогло детективам розглянути 30 мільйонів документів. Також системи штучного інтелекту активно використовуються в правоохоронній системі у таких провідних країнах як США, Великобританія, КНР, Німеччина, Нідерланди. Ще одним яскравим прикла-

дом є використання штучного інтелекту для розпізнавання та відстежування осіб, з майбутнім прогнозуванням їх дій – можливих злочинів. Подібні механізми використовуються у Китайській народній республіці, що слугує ефективною превентивною діяльністю у правовій системі.

Штучний інтелект активно застосовується і розвивається в напрямку збору та фільтрації даних в спільні бази даних, де зберігається інформація про громадян, їх місце проживання, спосіб життя, тощо. До цього відносяться так звані інтелектуальні системи безпеки, які складаються з комплексу різних пристроїв для збору та зчитування інформації – здебільшого спеціальних камер відеоспостереження. Інтелектуальні системи безпеки це не просто про ефективне спостереження та попередження злочинів, хоча це найголовніше, оскільки в середньому рівень злочинності при їх використанні знижується на 27% протягом першого року їх використання. Ці системи також значно економлять бюджетні кошти, є зручними для правоохоронних органів та переносять значний рівень відповідальності та дисциплінованості на самих громадян [5].

Щодо доцільності застосування штучного інтелекту для розкриття кримінальних правопорушень на сьогоднішній день у нашій державі свідчить якнайшвидше подолання негативних наслідків від повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року. Наслідки дій російських окупантів, зокрема вбивства цивільних громадян, руйнування інфраструктури, катування, тероризм розслідуються й по сьогоднішній день, поповнюючись щодня новими жахливими злочинами російських військових. Дії агресора потребують фіксування та розслідування, адже щодня оперативні підрозділи поліції, прокуратури, експертно-криміналістичних центрів здійснюють виїзди для фіксування та збору доказової бази. Для підвищення ефективності розслідування військових та інших кримінальних злочинів експерти застосовують в тому числі технології штучного інтелекту, зокрема для:

- розпізнавання облич російських військових на камерах відеозапису та в соціальних мережах;

- використання безпілотних літальних апаратів для протидії незаконному обігу заборонених речей та з метою фіксації воєнних злочинів;

- фіксування/аналіз/дослідження матеріалів та речовин біологічного або іншого походження на місці подій;

- прогнозування та моделювання кримінальних правопорушень методом картографування злочинності.

Як вбачається, сьогоднішні реалії показують, збирання доказів воєнних злочинів посідають одне з найголовніших місць для розслідування та документування воєнної агресії. Цифрова криміналістика та технології штучного інтелекту сьогодні допомагають обробляти та збирати докази цих злочинів. Цей процес потребує значної активізації й поширення цифрових технологій у всій правоохоронній системі країни [6].

Але слід також зауважити, що не завжди штучний інтелект використовується для допомоги при розслідуванні кримінальних правопорушень. Іноді цифрові технології виступають «винуватцями» злочинів. Спочатку слід зазначити, що активний розвиток соціальних мереж, інтернет-ресурсів та програмного забезпечення привів за собою появу нових тенденцій – здійснення правопорушень в інтернеті та протидію цим правопорушенням – поняття кібербезпеки та ІТ-права. Якщо правове регулювання відносин у ІТ-галузі та інтернеті загалом лиш починає свій бурхливий розвиток та процес функціонування, то кібербезпека функціонує вже значний період часу та здійснює протидію різним інформаційним атакам на державні інформаційні ресурси, захищає безпеку звичайного користувача інтернету, допомагає правоохоронним органам здійснювати свої функції через інформаційний простір – так, зокрема, у низки державних структур функціонують власні підрозділи із забезпечення інформаційної безпеки.

Додаючи до попереднього, варто зауважити, що сам штучний інтелект може бути використаний проти громадян, їх інформаційної безпеки та посприяти здійсненню кримінального правопорушення. Це можуть бути як інформаційні атаки, які зазначались вище, так і збої чи технологічні аварії,

що можуть не просто вплинути на розгляд справи але й зашкодити розслідуванню. Намагаючись підвищити ефективність розслідувань, слід не забувати про необхідність забезпечення конфіденційності та захисту особистих даних громадян. Також, важливо розробляти алгоритми з врахуванням різноманітних культурних та соціальних контекстів, аби уникнути систематичного спрямування на конкретні групи осіб [7].

До того ж, слід також звернути увагу на неправомірне застосування продуктів штучного інтелекту суб'єктами, які здійснюють правосуддя або ж виступають стороною кримінального провадження. Так, представниками Національної ради юстиції Бразилії (CNJ) було розпочато розслідування щодо федерального судді, який використав штучний інтелект і виніс вирок на підставі вигаданої судової практики. Вирішивши заощадити час, суддя сформулював судові рішення за допомогою ChatGPT, яке містило неправдиву інформацію, і надіслав її до CNJ. ChatGPT посилався на рішення Верховного суду, яких просто не існує. І саме їх він використовував як основу рішення. Схожа ситуація відбулась із адвокатом юридичної фірми у США, який за допомогою ChatGPT склав документ, який містив кілька фальшивих прецедентів.

Висновок

Підсумовуючи вищевикладене, можна говорити про те, що однозначного погляду щодо використання штучного інтелекту у розслідуванні кримінальних правопорушень у науковому полі на даний час не існує. Дане питання залишається дискусійним, так як нормативне визначення даного поняття міститься лише у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України, а механізм застосування даного явища у правовому полі України взагалі відсутній.

Серед перелічених негативних проявів штучного інтелекту наразі стоїть нагальне питання щодо його нормативно-правового закріплення, зокрема у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах України, Законі України “Про оперативно-

розшукову діяльність”, тощо. Нормативне закріплення використання штучного інтелекту має визначити методи його використання, технології та правові наслідки. Також, важливою новацією в системі правоохоронної системи може послужити підготовка нових спеціалістів у сфері здійснення кримінальних експертиз з застосуванням штучного інтелекту. Нові експерти-криміналісти, що спеціалізуються в інформаційних технологіях, допоможуть більш ефективно досліджувати докази та розкривати справи.

Загалом, штучний інтелект є яскравим результатом розвитку інформаційних та цифрових технологій. Всі напрацювання, які сьогодні створені вченими, можуть бути використані і вже використовуються у правовій сфері, зокрема у різних країнах світу під час досудового слідства, оперативно-розшукової діяльності, тощо. Україна не є винятком в цьому процесі та поступово також використовує нові технології. Можливості штучного інтелекту потребують деяких доопрацювань та коригувань, зокрема у вигляді нормативного закріплення, удосконалення технологічних показників та навчання профільних фахівців – що у результаті дасть очікуваний ефективний результат під час розслідування кримінальних правопорушень.

Література

1. Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 08.12.2023)
2. Баранов О. А. Визначення терміну “штучний інтелект”. Інформація і право 1. 44. 2023. С. 32-49. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1\(44\).287537](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1(44).287537) (дата звернення: 08.12.2023)
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження КМУ від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 08.12.2023)
4. Албул С.В., Дробишевська В.В. Використання штучного інтелекту, а також систем відстеження та розпізнавання в оперативно-розшуковій діяльності. С. 50-53.

URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d5b46463-23f2-4206-82b3-a94822f04970/content> (дата звернення: 08.12.2023)

5. Фесенко М.А., Неня О.В., Березненко Н.М. Іноземний досвід застосування штучного інтелекту у розкритті злочинів. II Всеукраїнська науково-технічна конференція “Сучасні інтелектуальні інформаційні технології в науці та освіті”. 2022. С. 37-39. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/n_10223_42152059.pdf?file=n_10223_42152059.pdf#page=37 (дата звернення: 08.12.2023)

6. Шевчук В. Можливості та перспективи використання технологій штучного інтелекту у розслідуванні воєнних злочинів. Сучасні реалії протидії воєнним злочинам: майбутній досвід та погляд в майбутнє. 2023. С. 136. (дата звернення: 08.12.2023)

7. Юхно О. Генезис і проблемні питання використання новітніх технологій та штучного інтелекту в криміналістиці, експертній діяльності й досудовому розслідуванні. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики 25.3. 2021. С. 40-59. (дата звернення: 08.12.2023)

8. У Бразилії суддя використовував ChatGPT для винесення вироків. URL: <https://www.sud.ua/uk/news/abroad/285789-v-brazilii-sudya-ispolzoval-chatgpt-dlya-vyneseniya-prigovorov> (дата звернення: 08.12.2023)

ON THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES

The article examines the main theoretical features of the concept of «artificial intelligence» and its application in the legal sphere and in the investigation of criminal offenses.

It is noted that achievement of the Sustainable Development Goals on innovation,

peace and justice will be more effective due to the use of artificial intelligence.

Among the main positive features of the use of artificial intelligence and information technologies that complement it in the investigation of crimes and in the law enforcement system, the author emphasized that artificial intelligence efficiently, quickly and efficiently processes materials and data during the investigation, saving investigators’s time. In addition, artificial intelligence is capable of performing actions that cannot be performed by an ordinary person and law enforcement agencies on their own, including quickly and accurately predicting future events of a criminal offense (visual recognition systems, geographic location, etc.). Artificial intelligence technologies save the lives of law enforcement personnel and save budget funds. Artificial intelligence, unlike humans, has no psychological or moral qualities, so it does not get overworked, exhausted, hesitate, etc.

One of the disadvantages of using artificial intelligence is software failure. Since artificial intelligence technologies are mechanisms, they can be subject to emergency shutdown, technical failure of the device or its separate part. Therefore, the general introduction of artificial intelligence technologies in the law enforcement system requires a reliable information security system that will be ready for any challenges that may arise.

The article also notes that the capabilities of artificial intelligence require some refinements and adjustments, in particular in the form of regulatory consolidation, improvement of technological indicators and training of specialized specialists, which will ultimately give the expected effective result in the investigation of criminal offenses.

Keywords: artificial intelligence, Sustainable Development Goals, criminal offense, investigation, prevention of criminal offenses